

प्रस्तावना: सामाजिक न्यायका दृष्टिले मुक्त कर्मैयाहरूको पुनःस्थापन कार्य सम्पन्न गर्न र वृत्ति विकासका पूर्वाधारहरूको तर्जुमा गरी उनीहरूको जीवनस्तर अभिवृद्धि गर्ने सन्दर्भमा आवश्यक व्यवस्था गर्नका लागि एक आयोग गठन गरी त्यसको काम, कर्तव्य र अधिकार समेतको व्यवस्था गर्न वाञ्छनीय भएकोले, नेपाल सरकार (मन्त्रपरिषद) ले देहायको आदेश जारी गरेको छ ।

१. **संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ:** (१) यस आदेशको नाम "मुक्त कर्मैया पुनःस्थापन समस्या समाधान आयोग (गठन) (एघारौं संशोधन) आदेश, २०६९" रहेको छ ।

(२) यो आदेश तुरुन्त प्रारम्भ हुनेछ ।

२. **परिभाषा:** विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस आदेशमा,-

(क) "आयोग" भन्नाले दफा ३ बमोजिम स्थापना भएको मुक्त कर्मैया पुनःस्थापन समस्या समाधान आयोग सम्झनु पर्छ ।

(ख) "कार्यान्वयन समिति" भन्नाले दफा ८ बमोजिम गठन गरिएको मुक्त कर्मैया पुनःस्थापन कार्यान्वयन समिति सम्झनु पर्छ ।

(ग) "जिल्ला समिति" भन्नाले दफा ९ बमोजिम गठन भएको मुक्त कर्मैया पुनःस्थापन जिल्ला समिति सम्झनु पर्छ ।

३. **आयोगको स्थापना:** (१) मुक्त कर्मैयाहरूको पुनःस्थापन, वृत्ति विकासका योजनाहरूको तर्जुमा गरी उनीहरूको जीवनस्तर अभिवृद्धि गर्ने सम्बन्धी कार्य गर्न मुक्त कर्मैया पुनःस्थापन समस्या समाधान आयोग नामको एक आयोग स्थापना गरिएको छ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको आयोगमा देहाय बमोजिम अध्यक्ष तथा सदस्यहरू रहने छन्:-

(क) भूमिसुधार तथा व्यवस्था मन्त्री/ राज्यमन्त्री	-अध्यक्ष
(ख) सदस्य, राष्ट्रिय योजना आयोग (भूमिसुधार तथा व्यवस्था मन्त्रालय हेर्ने)	-सदस्य
(ग) सचिव वा निजले तोकेको सहसचिव, अर्थ मन्त्रालय	-सदस्य
(घ) सचिव वा निजले तोकेको सहसचिव, वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय	-सदस्य
(ङ) सचिव वा निजले तोकेको सहसचिव, गृह मन्त्रालय	-सदस्य
(च) सचिव वा निजले तोकेको सहसचिव, महिला, बालबालिका तथा समाज कल्याण मन्त्रालय	-सदस्य
(छ) सचिव वा निजले तोकेको सहसचिव, स्थानीय विकास मन्त्रालय	-सदस्य
(ज) सचिव वा निजले तोकेको सहसचिव, भूमिसुधार तथा व्यवस्था मन्त्रालय	-सदस्य
(झ) सचिव वा निजले तोकेको सहसचिव, भौतिक योजना तथा निर्माण मन्त्रालय	-सदस्य
(ञ) सचिव वा निजले तोकेको सहसचिव, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय	-सदस्य
(ट) मुक्त कर्मैयाको क्षेत्रमा कार्यरत व्यक्तिहरूमध्येबाट कम्तिमा एक जना महिला सहित भूमिसुधार तथा व्यवस्था मन्त्रालयले तोकेका तीन जना व्यक्ति	-सदस्य
(ठ) संयोजक, मुक्त कर्मैया पुनःस्थापन कार्यान्वयन समिति	-सदस्य सचिव

।

४. **आयोगको कार्यक्षेत्र:** आयोगको कार्यक्षेत्र मध्यपश्चिमाञ्चल विकास क्षेत्रका दाङ, बाँके र बर्दिया तथा सुदूर पश्चिमाञ्चल विकास क्षेत्रका कैलाली र कञ्चनपुर जिल्ला हुनेछ ।

५. **आयोगको कार्यालय:** आयोगको कार्यालय काठमाण्डौं उपत्यकामा रहनेछ ।

६. **आयोगको काम, कर्तव्य र अधिकार:** आयोगको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ:-

(क) २०५७ सालको लगत अन्तर्गतका मुक्त कर्मैयाका परिवारलाई वितरित जग्गा भोग गर्न नसकेका, जग्गा प्राप्त गर्न नसकेका तथा २०५९ सालको लगतबाट थप भएका भूमिहीन मुक्त कर्मैयाहरूको पुनःस्थापनको लागि जग्गाको पहिचान तथा लगत तयार गराउने र तिनीहरूले भोग गरी रहेका जग्गा वितरण योग्य भए/नभएको समेत छानवीन गरी एकीन विवरण तयार गराउने व्यवस्था गर्ने ।

- (ख) २०५७ सालको लगत बमोजिम "क" र "ख" वर्गका परिचयपत्र प्राप्त भै जग्गा नपाएका वा जग्गा पाएकोमा विभिन्न कारणले जोतभोग गर्न नपाएका मुक्त कर्मैया परिवार तथा २०५९ सालमा भूमिहीन मुक्त कर्मैयाको परिचय पत्र प्राप्त गरेका "क" र "ख" वर्गका मुक्त कर्मैया परिवारहरूलाई बसोबासको लागि सम्भव भएसम्म भोगको आधारमा बढीमा बजार क्षेत्र भए १ कठ्ठा, राजमार्गमा जोडिएको भए २ कठ्ठा र ग्रामीण क्षेत्रमा भए प्रति परिवार ५ कठ्ठामा नबढ्ने गरी जग्गा दर्ता गरी सद्दाभर्ना दिने वा वितरण गराउने व्यवस्था गर्ने ।
- (ग) नेपाल सरकारको नीति र मापदण्ड विपरित कुनै व्यहोराले ढाँटी, छली वा अन्य कुनै तरिकाले मुक्त कर्मैयाहरूको परिचय पत्र लिएको वा वर्ग फरक पारी लिएको वा आफ्नो परिवार भित्रका सदस्यहरूको नाममा जग्गा दर्ता रहेको भनी जिल्ला समितिहरूबाट सिफारिश भै आएमा त्यस्तो परिचय पत्रबाट पाएको जग्गा दर्ता बदर गर्न निर्देशन दिने ।
- (घ) मुक्त कर्मैया परिवारको जीविकोपार्जनका लागि रोजगार अभियान सञ्चालन गर्न कृषि तथा गैरकृषि क्षेत्र तथा स्वदेशी एवं विदेशी रोजगारका लागि आवश्यक सीप तथा व्यावसायिक तालीम तथा अवसरहरू पहिचान गरी आवश्यक व्यवस्थाको लागि भूमिसुधार तथा व्यवस्था मन्त्रालयमा पठाउने ।
- (ङ) मुक्त कर्मैया पुनःस्थापन तथा वृत्ति विकास कार्यक्रम सम्बन्धी विषयमा जिल्लास्थित समितिबाट प्राप्त सुझाव तथा सिफारिसमा आवश्यक अध्ययन तथा छानवीन गरी उपयुक्त व्यवस्थाको लागि भूमिसुधार तथा व्यवस्था मन्त्रालयमा पठाउने ।
- (च) मुक्त कर्मैयाको लागि रोजगारी र आयआर्जनका क्षेत्रहरू अध्ययन गरी श्रोत जुटाउन पहल गर्ने र देखिएका वैकल्पिक अवस्थाहरूका सम्बन्धमा भूमिसुधार तथा व्यवस्था मन्त्रालयमा आवश्यक कारबाहीको लागि पठाउने ।
- (छ) मुक्त कर्मैया पुनःस्थापन तथा वृत्ति विकास कार्यक्रम सम्बन्धमा समय-समयमा नेपाल सरकारबाट प्राप्त नीति, निर्देशनहरू भूमिसुधार तथा व्यवस्था मन्त्रालय तथा जिल्ला समितिहरूमा पठाई कार्यान्वयन गराउने ।
- (ज) मुक्त कर्मैया पुनःस्थापनको लागि जिल्ला समितिहरूको काम कारबाहीमा प्रभावकारीता ल्याउन निरीक्षण, अनुगमन तथा समन्वय गर्ने र पर्न आएका वाधा, अड्काउ फुकाउन आवश्यक निर्देशन दिने ।
- (झ) मुक्त कर्मैया पुनःस्थापन जिल्ला समितिले तोकेको समय अगावै कार्य सम्पन्न गरेमा सो समिति विघटन गर्ने ।
- (ञ) पुनःस्थापनको सिलसिलामा आवश्यक पर्ने रकम अर्थ मन्त्रालयबाट निकासालाई आवश्यकतानुसार मुक्त कर्मैया पुनःस्थापन जिल्ला समितिमा पठाउने ।
- (ट) मुक्त कर्मैया पुनःस्थापन सम्बन्धमा समितिले आवश्यक ठानेका अन्य विषयमा आवश्यक कारबाही गर्ने ।

७. **आयोगको बैठक:** (१) आयोगको बैठक आयोगको अध्यक्षले तोकेको मिति, समय र स्थानमा बस्नेछ ।

(२) आयोगको बैठकको लागि आयोगको सम्पूर्ण सदस्य संख्याको पचास प्रतिशत सदस्य उपस्थित भएमा गणपूर्क संख्या पुगेको मानिनेछ ।

(३) आयोगको बैठकको अध्यक्षता आयोगको अध्यक्षले गर्नेछ ।

(४) आयोगमा बहुमतको राय मान्य हुनेछ । मत बराबर भएमा बैठकको अध्यक्षता गर्ने व्यक्तिले निर्णयात्मक मत दिन सक्नेछ ।

(५) आयोगले कुनै विषयका विशेषज्ञलाई बैठकमा आमन्त्रण गर्न सक्नेछ ।

(६) आयोगको बैठक सम्बन्धी अन्य कार्यविधि आयोग आफैले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

(७) पुनःस्थापनको काम सम्पन्न भई समिति नरहने जिल्लाहरू दाङ्ग, बाँके एवं कञ्चनपुर समेतको हकमा कुनै समस्या उत्पन्न भई समाधान गर्न उपयुक्त भएमा जिल्ला भूमिसुधार

अधिकारीको सिफारिशमा दफा १० र ११ मा उल्लेख भएका अधिकारहरु प्रयोग गरी आयोगले समाधान गर्नेछ ।

८. मुक्त कर्मैया पुनःस्थापन कार्यान्वयन समितिको गठनः (१) आयोगले गरेको निर्णयको कार्यान्वयन गर्न गराउन मुक्त कर्मैया पुनःस्थापन कार्यान्वयन समिति रहनेछ ।
- (२) कार्यान्वयन समितिको संयोजक भूमिसुधार तथा व्यवस्था मन्त्रालयमा कार्यरत निजामती सेवाको राजपत्राङ्कित प्रथम श्रेणीको कर्मचारी मध्येबाट भूमिसुधार तथा व्यवस्था मन्त्रालयले नियुक्त गर्नेछ । कार्यान्वयन समितिका अन्य सदस्यहरु आयोगले तोके बमोजिम रहने छन् । कार्यान्वयन समितिले आवश्यकानुसार कुनै पदाधिकारी वा विशेषज्ञलाई बैठकमा आमन्त्रण गर्न सक्नेछ ।
- (३) मुक्त कर्मैया पुनःस्थापन कार्यान्वयन समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार मुक्त कर्मैया पुनःस्थापन समस्या समाधान आयोगले तोके बमोजिम हुनेछ ।
- (४) मुक्त कर्मैया पुनःस्थापन कार्यान्वयन समितिको कार्यविधि समिति आफैले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।
- ४(क) कार्यान्वयन समितिले वन विभाग र राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागका महानिर्देशकलाई स्थायी आमन्त्रण गर्नेछ ।
- (५) यो आदेश प्रारम्भ हुँदाका बखत कायम रहेको मुक्त कर्मैया पुनःस्थापन कार्यान्वयन समितिका संयोजक पुनः कार्यान्वयन समितिको संयोजक हुनेछ ।

९. मुक्त कर्मैया पुनःस्थापन जिल्ला समितिको गठनः (१) यस आदेश र आयोगका निर्णयको कार्यान्वयन गर्नको लागि आयोगको कार्यक्षेत्रभित्रका प्रत्येक जिल्लामा देहाय बमोजिमका पदाधिकारीहरु रहने गरी मुक्त कर्मैया पुनःस्थापन जिल्ला समितिको गठन गरिनेछः-

(क) जिल्ला विकास समितिको सभापति	-संयोजक
(ख) प्रतिनिधि (अधिकृतस्तर), जिल्ला प्रशासन कार्यालय	-सदस्य
(ग) प्रमुख, मालपोत कार्यालय	-सदस्य
(घ) प्रमुख, नापी कार्यालय	-सदस्य
(ङ) प्रमुख, जिल्ला वन कार्यालय	-सदस्य
(च) ए.ने.क.पा.माओवादी, नेपाली कांग्रेस, ने.क.पा.एमाले र मधेशी मोर्चाका एक-एक जना प्रतिनिधिहरु	-सदस्य
(छ) मुक्त कर्मैयाको प्रतिनिधित्व हुने गरी दुई जना महिला सहित चार जना प्रतिनिधि भूमिसुधार अधिकारीको सिफारिसमा कार्यान्वयन समितिले तोकेका सदस्यहरु	-सदस्य
(ज) प्रमुख, भूमिसुधार कार्यालय	-सदस्य-सचिव ।

- (२) जिल्ला समितिले आवश्यकानुसार जिल्लामा क्रियाशील राजनैतिक दलका प्रतिनिधिहरु मध्ये बढीमा २(दुई) जना, कुनै पदाधिकारी वा विशेषज्ञलाई समितिको बैठकमा आमन्त्रण गर्न सक्नेछ ।
- २क) जिल्ला समितिले राष्ट्रिय निकुञ्जको वार्डनलाई समेत आमन्त्रण गर्नेछ ।
- (३) जिल्ला समितिमा बहुमतको राय मान्य हुनेछ । मत बराबर भएमा बैठकको अध्यक्षता गर्ने व्यक्तिले निर्णयात्मक मत दिन सक्नेछ ।

१०. जिल्ला समितिको काम, कर्तव्य र अधिकारः (१) जिल्ला समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछः-

- (क) २०५७ सालको मुक्त कर्मैया लगत बमोजिम जग्गा प्राप्त गरेका तर विभिन्न कारणले जग्गा भोग गर्न नपाएका र "क" र "ख" वर्गको परिचय पत्र प्राप्त गरेका तर जग्गा नपाएका परिवारहरुको विवरण एकीन गरी अद्यावधिक गर्ने ।
- (ख) २०५७ सालको मुक्त कर्मैयाका परिवारलाई वितरित जग्गा, भोग गर्न नसकेका जग्गा, प्राप्त गर्न नसकेका तथा २०५९ सालको लगतबाट थप भएका भूमिहीन मुक्त कर्मैयाहरुको पुनःस्थापनको लागि जग्गाको

पहिचान तथा लगत तयार गर्ने र तिनीहरूले भोग गरी रहेका जग्गा वितरण योग्य भए/नभएको समेत छानवीन गरी एकीन विवरण तयार गर्ने ।

- (ग) २०५७ सालको लगत बमोजिम "क" र "ख" वर्गका परिचय पत्र प्राप्त भै जग्गा नपाएको वा जग्गा पाएकोमा विभिन्न कारणले जोतभोग गर्न नपाएका मुक्त कर्मैया परिवार तथा २०५९ सालमा भूमिहीन मुक्त कर्मैयाको परिचय पत्र प्राप्त गरेका "क" र "ख" वर्गका मुक्त कर्मैया परिवारहरूलाई बसोबासको लागि बढीमा बजार क्षेत्रमा १ कठ्ठा, राजमार्गसँग जोडिएकोमा २ कठ्ठा र अन्य ग्रामीण क्षेत्रमा ५ कठ्ठासम्म राष्ट्रिय निकुञ्ज भित्रका र कोरिडोर जस्ता सम्वेदनशील क्षेत्रका जग्गा बाहेक देहायका अवस्थाका जग्गा दर्ता गरी सट्टाभर्ना दिने वा वितरण गर्ने:-
- (१) नेपाल सरकारका नाममा दर्ता भएको वा नभएको सरकारी/ऐलानी पर्ति जग्गा,
 - (२) मुक्त कर्मैयाहरू बसोबास गरी रहेको वन क्षेत्रको जग्गा (तर घना वन जङ्गल नभई हैसियत बिग्री बस्ती बसाउन योग्य जग्गा)
 - (३) नदी धार तथा नदी सिमाना छुट्ट्याई बाँकी रहेको बसोबास गर्न योग्य नदी उकास जग्गा,
 - (४) कुनै जग्गावालाको नम्बरी जग्गाको आँठा साँधमा रहेको र निज जग्गावालाले नै आवाद गरेको सम्भव भएसम्मका सरकारी, ऐलानी, पर्ति जग्गा,
 - (५) वन क्षेत्रभित्र भए पनि वन जङ्गल नभई सामुदायिक वनको रुपमा रहेको आवाद, बसोबास गर्न योग्य जग्गा,
 - (६) पहिले मुक्त कर्मैयालाई वितरण भै मुक्त कर्मैया परिवारले उपभोग नगरेको जग्गा,
 - (७) सरकारी जग्गामा अव्यवस्थित बसोबासीको रुपमा भएको अतिक्रमणबाट फिर्ता प्राप्त जग्गा,
 - (८) नेपाल सरकारको नाममा दर्ता भै बस्ती बसाउने क्रममा गठन भएका समिति, कम्पनी वा विकास समिति ऐन, २०१३ अर्न्तगत गठित कम्पनीका नाममा कायम भएको तर उद्देश्य अनुरूप प्रयोगमा नआएका जग्गा,
 - (९) समितिले जग्गा वितरणको क्रममा जग्गा जे जति परिमाणमा उपलब्ध छ, त्यसको आधारमा दामासाहीले मापदण्डको अधिनमा रही न्यूनतम परिमाणमा जग्गा वितरण गर्नु पर्नेछ ।
- (घ) यस अघि वितरण भएका जग्गा कुनै व्यहोराले भोग गर्न नसकेका परिवारलाई त्यस्ता जग्गाको सट्टाभर्ना वितरण गर्दा यस्ता परिवारले सो अघि प्राप्त गरेको जग्गाको दर्ता बदर गरी नेपाल सरकारको नाममा कायम गर्ने ।
- (ङ) भूमि बैङ्कको अल्पकालीन अवधारणा अनुरूप २०५९ सालको लगत बमोजिम परिचय पत्र प्राप्त गरेका मुक्त कर्मैयाले जग्गा खरीदको लागि सहुलियतपूर्ण ऋण लिएको भए त्यस्तो परिवारलाई जग्गा उपलब्ध नगराउने ।
- (च) कुनै मुक्त कर्मैयालाई उपलब्ध गराइएको जग्गा भोग चलन नगरी बाँझो छाडेको वा घरबास नबनाएको देखिएमा सो जग्गा जफत गरी अर्को मुक्त कर्मैयाका नाममा दर्ता गर्ने वा नेपाल सरकारका नाममा कायम गर्ने ।
- (छ) कुनै "क" वा "ख" वर्गको परिचय पत्र प्राप्त गरेका मुक्त कर्मैयाले झुठो विवरण पेश गरी परिचय पत्र लिएको छ वा सो परिचय पत्रका नाताले जग्गासमेत प्राप्त गरी सकेको छ भन्ने बारे कुनै व्यहोरा ले समितिलाई जानकारी हुन आई छानवीन गर्दा झुठो व्यहोरा पेश गरी परिचय पत्र लिएको वा सो को नाताले जग्गा प्राप्त भएको भन्ने एकीन हुन आएमा त्यस्तो परिचय पत्र र प्राप्त जग्गा श्रेस्ता रद्द गर्ने ।
- (ज) समितिबाट वितरण भएको जग्गाको जग्गाधनी दर्ता श्रेस्ता र प्रमाण-पूर्जा दुवैमा हक हस्तान्तरण गर्न नपाउने व्यहोरा प्रष्ट रुपमा जनाउने र सो व्यहोरा निर्णयमा समेत प्रष्ट उल्लेख गर्ने ।
- (झ) मुक्त कर्मैया पुनःस्थापन कार्यक्रम अर्न्तगत वितरण गर्ने जग्गा परिचय पत्र प्राप्त गर्ने व्यक्ति एकल परिवार भए निज र निजको छोरा वा छोरीको नाममा र संयुक्त परिवारमा भए पति र पत्नीका नाममा संयुक्त दर्ता गर्ने ।
- (ञ) मुक्त कर्मैयाको लागि आय-आर्जन व्यवसाय र रोजगार प्रबर्द्धनको कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने, गराउनमा सहयोग पुर्याउने ।

- (ट) जिल्लामा काम कारबाही गर्दा बाधा व्यवधान तथा द्विविधा पर्ने गणमा रायसुझाव सहित आयोगमा प्रस्तुत गर्ने ।
- (ठ) "क" वर्गका मुक्त कर्मैयाहरूका प्रति परिवारलाई घर निर्माण खर्च रु १०,०००।- र ३५ क्यू फिट काठ उपलब्ध गराउने साथै अति संवेदनशील ठाउँमा घर बनाई बसेका दैवी प्रकोपमा परी सद्वाभर्ना गर्नुपर्ने र बसोवास गरेकै स्थानमा जग्गा उपलब्ध गराउन नसकेको अवस्थामा रहेका "ख" वर्गका मुक्त कर्मैया परिवारलाई समेत "क" वर्गका सरह सुविधा उपलब्ध गराउने ।
- (ड) सम्पादन गरेको काम कारबाहीको प्रगति विवरण मासिक रुपमा आयोग र भूमिसुधार तथा व्यवस्था मन्त्रालयमा पठाउने ।
- (ढ) मुक्त कर्मैया पुनःस्थापन कार्यान्वयन समितिले निर्दिष्ट गरेका विषयहरू कार्यान्वयन गर्ने ।
- (२) जिल्ला समितिले आफ्नो कार्यविधि आफैले तय गर्नेछ ।
- (३) जिल्ला समितिले कुनै व्यक्ति वा निकायको जग्गा प्राप्त गर्दा आवश्यक मुआब्जा वा क्षतिपूर्ति दिनु पर्ने भएमा पुनर्स्थापन कार्य सम्पन्न भए पछि जग्गा प्राप्त ऐन, २०३४ अनुसार मुआब्जा वा क्षतिपूर्ति मूल्यांकनका लागि सम्बन्धित जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा लेखी पठाउनेछ । जिल्ला प्रशासन कार्यालयबाट जग्गाको मूल्याङ्कन भई आएपछि मुआब्जाको कारवाही सम्बन्धित भूमिसुधार कार्यालयले अगाडि बढाउने छ ।

११. **प्रत्यायोजित अधिकार:** (१) नेपाल सरकारले स्थानीय प्रशासन ऐन, २०२८ को दफा ११ को उपदफा (१) ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी देहायका ऐनहरूद्वारा प्राप्त अधिकारहरूमध्ये देहाय बमोजिमको अधिकार जिल्ला समितिलाई प्रत्यायोजन गरेको छ:-

- (क) जग्गा (नापजाँच) ऐन, २०१९ को दफा ३, ३ख., ४, ५, ६, ६ख., ६ग., ६घ., ७, ८, ८क., ९ख., १०, र ११ का अधिकारहरू ।
- (ख) जग्गा नापजाँच नियमावली, २०५८ को परिच्छेद २, ३ र ४ अन्तर्गतका अधिकारहरू ।
- (ग) मालपोत ऐन, २०३४ को दफा ६, ७, ७क., ८, ८क., २४, २५ र २६ का अधिकारहरू ।
- (घ) मालपोत नियमावली, २०३६ को परिच्छेद २ र ६ अन्तर्गतका अधिकारहरू ।
- (ङ) भूमि सम्बन्धी ऐन, २०२१ को दफा २१, २६ख. र ५६ का अधिकारहरू ।
- (च) भूमि सम्बन्धी नियमहरू, २०२१ को नियम १६ र २३ अन्तर्गतका अधिकारहरू
- (छ) वन ऐन, २०४९ को दफा ३ र ६८ का अधिकारहरू ।
- (ज) राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण ऐन, २०२९ को दफा ३ र ३क. का अधिकारहरू ।

(२) आयोगले यस आदेश बमोजिम आफूमा निहित अधिकारहरूमध्ये आवश्यकता अनुसार केही अधिकार आयोगका कुनै सदस्य वा कार्यान्वयन समिति वा जिल्ला समिति वा कुनै अधिकृत कर्मचारीलाई प्रत्यायोजन गर्न सक्नेछ ।

१२. **प्रतिवेदन पेश गर्ने:** (१) जिल्ला समितिले प्रत्येक महिनाको ७ गतेभित्र आफूले सम्पादन गरेको कामको प्रगति विवरण कार्यान्वयन समिति, आयोग र भूमिसुधार तथा व्यवस्था मन्त्रालयमा पठाउनु पर्नेछ । आयोगले प्रत्येक दुई दुई महिनामा आफूले गरेको कार्यको प्रगति विवरण मन्त्रपरिषद्मा पठाउनु पर्नेछ ।

- (२) आयोग, कार्यान्वयन समिति र जिल्ला समितिले आफूले गरेका काम कारबाहीका बारेमा आवश्यकतानुसार सार्वजनिक सुनुवाई गर्नु पर्नेछ ।
- (३) आयोगले आफूलाई तोकिएको कार्य सम्पन्न गरी सम्पादन गरेका कामको विस्तृत विवरण खुलाई नेपाल सरकार मन्त्रपरिषद् समक्ष अन्तिम प्रतिवेदन पेश गर्नु पर्नेछ ।
- (४) जिल्ला समितिले आफूले गरेका काम सम्बन्धी कागजपत्र, फायलहरू र जिन्सी सामानहरूको अभिलेख सहित पुनःस्थापनको कार्य सम्पन्न गरी सम्बन्धित मालपोत कार्यालयमा बुझाउनु पर्नेछ । नापी नक्सा, फिल्डबुक, प्लट रजिष्टर जस्ता अभिलेख सहितको सामान नापी कार्यालयमा बुझाउनु पर्नेछ ।

१३. **बजेट सम्बन्धी व्यवस्था:** (१) आयोग, कार्यान्वयन समिति तथा जिल्ला समितिहरूका लागि आवश्यक पर्ने बजेट अर्थ मन्त्रालयले समयमा नै उपलब्ध गराउनु पर्दछ ।

- (२) आयोगले अर्थ मन्त्रालयबाट बजेट निकासी भै आएपछि बजेटको बाँडफाँड गरी कार्यान्वयन समिति र जिल्ला समितिहरूलाई उपलब्ध गराउनेछ ।
- (३) कुनै कारणबाट आयोगका लागि आवश्यक रकम समयमा नै प्राप्त हुन नसकेमा भूमिसुधार तथा व्यवस्था मन्त्रालयले जुनसुकै शिर्षकबाट रकम उपलब्ध गराउनु पर्नेछ । यसरी उपलब्ध गराएको रकम अर्थ मन्त्रालयले तुरुन्त शोध भर्ना दिनु पर्नेछ ।
१४. **कर्मचारी सम्बन्धी व्यवस्था:** (१) आयोग, कार्यान्वयन समिति तथा जिल्ला समितिको लागि आवश्यक कर्मचारीहरू भूमिसुधार तथा व्यवस्था मन्त्रालयले काजमा उपलब्ध गराउनेछ ।
- (२) नापी कार्यको लागि आवश्यक सहयोगी तथा श्रेणी विहीन कर्मचारी जिल्ला समितिले मासिक ज्यालादारीमा नियुक्त गरी काममा लगाउन सक्नेछ ।
१५. **भत्ता तथा अन्य सुविधा:** (१) आयोग एवं कार्यान्वयन समितिका सदस्य र आमन्त्रितले बैठकमा भाग लिएको दिनको बैठक भत्ता पाउनेछ । सदस्यहरूले आयोगको कामको सिलसिलामा भ्रमण गर्दा पाउने दैनिक तथा भ्रमण भत्ता र होटलवास खर्च निजामती सेवाको राजपत्रांकित विशिष्ट श्रेणीको कर्मचारीले पाए सरह पाउनेछ ।
- (२) जिल्ला समितिका सदस्यले बैठकमा भाग लिएको दिनको बैठक भत्ता र आयोग वा समितिको कामको सिलसिलामा भ्रमण गर्दा पाउने दैनिक तथा भ्रमण भत्ता र होटलवास खर्च निजामती सेवाको राजपत्रांकित प्रथम श्रेणीको कर्मचारीले पाए सरह पाउनेछ ।
- (३) आयोग, कार्यान्वयन समिति तथा जिल्ला समितिमा खटिने निजामती कर्मचारीले आफ्नो पदको सुरु तलब स्केलको पच्चीस प्रतिशत थप सुविधा पाउनेछ ।
१६. **निर्णय कार्यान्वयन तथा कागजपत्र प्रमाणित:** (१) आयोग, कार्यान्वयन समिति र जिल्ला समितिको बैठकमा भएका निर्णय सदस्य-सचिवले प्रमाणित गरी राख्नेछ र त्यस्ता निर्णयको कार्यान्वयन गराउनु निजको कर्तव्य हुनेछ ।
- (२) जिल्ला समितिको निर्णय अनुसार तयार भएका नक्सा, श्रेस्ता तथा अन्य कागजात प्रमाणित गर्ने कार्य जिल्ला समितिको सदस्य-सचिवको हुनेछ ।
१७. **कार्यावधि:** यस आदेश बमोजिम स्थापना गरिएको आयोग तथा गठन गरिएको कार्यान्वयन समिति तथा जिल्ला समितिहरू क्रमशः बर्दिया र कैलालीको कार्यावधि विक्रम संवत् २०७० साल असार मसान्तसम्म हुनेछ ।
१८. **नेपाल सरकारसँगको सम्पर्क:** आयोगले नेपाल सरकारसँग सम्पर्क राख्दा भूमिसुधार तथा व्यवस्था मन्त्रालय मार्फत राख्नु पर्नेछ ।
१९. **सहकार्य गर्न सक्ने:** आयोगले मुक्त कर्मैयासँग सम्बन्धित कार्यको सिलसिलामा कुनै कार्य गर्दा कुनै राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैरसरकारी संघ संस्थासँग आवश्यक सहयोग लिन र सहकार्य गर्न सक्नेछ ।
२०. **बाधा, अड्काउ फुकाउने अधिकार:** यो आदेश कार्यान्वयन गर्दा कुनै बाधा, अड्काउ परेमा भूमिसुधार तथा व्यवस्था मन्त्रालयले सो बाधा, अड्काउ फुकाउन सक्नेछ ।